

4. Можаровська Т.В. Екологічна свідомість як умова особистісного зростання підлітків. Особистісне зростання в умовах трансформації сучасного суспільства: монографія / Ред. колегія: Т. В. Коломієць, Т. Ю. Кулаковський, Г. В. Пирог; за науковою редакцією професора Л. П. Журавльової. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2020. С.308. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/30708> (дата звернення: 01.02.2023).

5. Основи соціальної психології: підручник для закладів вищої освіти / П.П. Горностай, М.М. Слюсаревський, В.О. Татенко, Н.В. Хазратова та ін.; за ред. М.М. Слюсаревського. Київ: Талком, 2018. С.580.

6. Соціальна психологія: навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / Н.Ю. Волянюк, Г.В. Ложкін, О.В. Винославська, І.О. Блохіна, М.О. Кононець, О.В. Москаленко, О.І. Боковець, Б.В. Андрійцев; КПІ ім.Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. С.254.

7. С.Якименко. А.С. Макаренко про колектив та його вплив на виховання особистості. Витоки педагогічної майстерності. 2013. Випуск 11 С. 352-355. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2342/1/Yakymenko.pdf> (дата звернення: 21.03.2023).

Дмитро ГРИНЬО

*старший викладач, Східно-європейський слов'янський університет,
м. Ужгород, Україна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ДУХОВНОСТІ І МОРАЛЬНОСТІ ЗА ЦЕРКОВНИМИ ТА СВІТСЬКИМИ ДЖЕРЕЛАМИ

За формами осягнення понять духовності і моральності в релігії є релігієзнавство та теологія. На відміну від теології, релігієзнавство не визнає усталеності знань. Всі положення релігієзнавства мають бути емпірично підтвердженими, теоретично обґрунтованими. У той же час теологія залишається сферою священних книг, не виходить за межі надприродного, догматів про божество і його промисел.

Релігієзнавство також розглядає священні книги, однак, осмислює релігію як багатофункціональний феномен, не обмежуючись релігійними джерелами.

Основні догмати християнського віровчення сформульовані в Біблії та постановах християнських Вселенських Соборів і викладені у 12 пунктах Символу віри, затверджених на Нікейському (325) і Константинопольському (381) Вселенських Соборах. За Символом віри, християни зобов'язані вірити в Єдиного Бога, який існує у трьох іпостасях: Бога-Отця, Бога-Сина і Бога-Духа Святого (Свята Трійця). Бог-Отець – творець світу видимого (природа і людина) і невидимого (ангели), Бог-Син – це Ісус Христос, Дух Святий походить від Бога-Отця, а у католицизмі – і від Бога-Сина. Велика роль відводиться догмату спокутування, за яким своїми стражданнями і смертю на хресті Ісус Христос приніс себе у жертву Богу-Отцю за первородний гріх Адама і Єви – спокутував їх. Цим, за християнським віровченням, Ісус Христос відкрив людству шлях до спасіння від влади гріха.

Одне з центральних місць у християнстві посідає догмат воскресіння Ісуса Христа, яке проголошується за порукою майбутнього загального воскресіння людей із мертвих. Догмат вознесіння зобов'язує християн вірити, що після свого воскресіння Ісус Христос тілесно вознісся на небо – до Бога-Отця, підкресливши цим нікчемність земного буття порівняно з вічністю, котра ніби чекає на людину у потойбічному світі.

З прийняттям християнства в Київській Русі сформувалася нова правова система, яка складалася із двох підсистем – звичаєвого руського права, що утворилося на основі власних звичаїв правового спрямування, та канонічного права рецепції (прийняття) давньоруською державою правових норм з римських, візантійських джерел, однак без галузевого об'єднання їх між собою та з тими національними відмінностями, що були притаманні слов'янській культурі.

Цілком природно, що збірники грецького церковного права переносилися в землі України- Русі. Серед них – “Номоканон”, “Еклога” і “Прохиرون”.

Квінтесенцією церковно-юридичної думки православного світу є Номоканон – зведення законоположень Грецької Церкви, відоміше на Русі під

назвою Кормча книга, що містить опис духовної та церковної практики тогочасної Української Церкви в тому числі, про поняття «духовність» і «моральність».

Слово «духовність», виникло від слова «дух». Слова «дух», «душа» у давньогрецькій мові для позначення поняття «дух» існувало два слова: «пневма» (pneuma) і «нус» (nus), а в Священному Писанні використовувалося й мало значення «дар життя, отриманий від Бога».

Визнання особистісних цінностей за критерії буття робить людину духовною – особистістю.

Коли людина стає на шлях засвоєння основ православ'я, то вона, говорячи словами Євангелія, дає можливість зійти Св. Духові на неї; бере на себе духовний обов'язок служити людям й Богові, що змінює її внутрішнє й зовнішнє життя.

Для Православ'я духовність нероздільна від віри. При цьому, неможливо бути просто віруючим християнином поза Церквою, Церква – це єдність во Христі, а єдинство розуміється зібрання багатьох. Життя в Церкві здійснюється через участь в Євхаристичному зібранні, без якого не може бути Церкви.

Церковний правовий порядок, як і загальносоціальний, сполучається з духовністю у тому, що до сфери духовного відносяться усі інтелектуальні і моральні сили людини, її прагнення до свободи та порядку.

У християнській традиції духовність протиставляється душевності — сукупності всього того, що не виходить за межі психологічних процесів. На відміну від «душевного» «духовне» очищено від проявів свавілля, себелюбства, чуттєвості, агресивності. Тому, духовність в християнській етиці пов'язується з внутрішньою чистотою і умиротворенням, зі скромністю та послухом.

У Православ'ї духовність – присутність і дія Святого Духа в нас, через нас і за посередністю нашою і в світі. Таким чином, визнання особистісних цінностей за критерії буття робить людину духовною – особистістю.

Поряд з наведеним, у тлумачних словниках поняття «духовність» висвітлюється таким чином:

- у «Філософському енциклопедичному словнику» (2002) духовність трактується як категорія людського буття, що виражає його здатність до творення культури та самотворення;

- у «Тлумачному словнику української мови» духовність визначається як «властивість душі, що складається в переважанні духовних, моральних та інтелектуальних інтересів над матеріальними»;

- в «Українському педагогічному словнику» (1997) духовність визначена як індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби жити, діяти для «інших».

Моральна людина може бути бездуховною. Духовна ж людина обов'язково буде моральною, тому що виконує закони, дані Творцем, і віддзеркалює більш високий рівень, де моральність є лише початковим виявом. Через те найефективнішим і фундаментальним критерієм підвищення моральності є підвищення духовності.

Слово «моральність», що виникло в українській мові як синонім латинського «мораль» (*mosmoris*) – звичай, вдача, і грецького «етика» (*ethos*) – звичай, вдача, характер. «Моральність» розуміється нами як доброзвичайність, згода з абсолютними законами правди, боргом, честю, чистою совістю громадянина. Виховання можна розглядати як незамінний інструмент навчання моральності.

У тлумачних словниках поняття моральність висвітлюється наступним чином:

- у філософському енциклопедичному словнику (2002) «моральність» визначається як буттєвий корелят моралі, що визначає спосіб, рівень і межі впливу її норм на реальне людське життя;

- у «Словнику синонімів» етика, мораль і моральність представлені як синонімічні поняття. Водночас моральність визначається як сфера свідомості, цінностей, ідеалів і пов'язаних з ними практичних вчинків, при здійсненні яких людина до іншої людини ставиться, як до себе, а до себе — з погляду іншого;

якість особистості, що є поряд з інтелектуальністю, інтелігентністю та іншими визначеннями її духовної культури;

- в «Українському педагогічному словнику» мораль і моральність охарактеризовані як етичні поняття, які в широкому розумінні є синонімами.

У зміст морального виховання слід включати і совість, сором, скромність, співчуття, милосердя, непримиренність до зла, любов, відповідальність за свої справи і слова.

Отже, моральність – це духовні та душевні якості, необхідні людині в суспільстві, а також виконання загальноприйнятих правил поведінки людини.

Підсумовуючи, можна зрозуміти те, що духовність – це набуття сенсу і є показником існування певної ієрархії цінностей, цілей і смислів, в ній концентруються проблеми, пов'язані з вищим рівнем духовного освоєння світу людиною, а моральність є визначенням духовної культури особистості, що задає міру та якість свободи самореалізації людини, необхідні їй для усвідомлення власного місця в світі та її розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Свята Євангелія від Іоанна / Біблія. Українське біблійне товариство. 1993.
2. Свята Євангелія від Матвія / Біблія. Українське біблійне товариство. 1993.
3. Філософський енциклопедичний словник/ НАН України, Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди; (редкол.: В.І. Шинкарук (голова) та ін.) Київ: Абрис, 2002.
4. Український педагогічний словник. (гол. ред. С. Головка). Київ. Либідь, 1997.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005.
6. Практичний словник синонімів української мови. С. Караванський. Київ. «Українська книга», 2000.